

A kultúra rossz helyzetben van

— mondja Érdi Sándor

— *Hogyan kerül egymás mellé művészet és szórakoztatás?*

— Ezek homlokegyenest ellenkező fogalmak, ha a televízióban elfoglalt helyüket nézzük. A szórakoztató műsorokra óhatatlanul szükség van, így az ilyen jellegű műsorok könnyen a képernyőre kerülnek. A művészet helyzete majdnem ennek a fordítottja. Ugyanis minden az ellen szól, hogy a művészet megszülessen, és jelen legyen a televízióban. Ennek elsődleges oka az, hogy a televízió tömeges média, amely akkor látja létét igazolva, ha nagy tömegekhez juttatja el szolgáltatásait. Erthetően, azokon a területeken akar sikert aratni, amelyek szélesebb rétegeket érintenek. Ez pedig mindig a könnyebb ellenállás irányába, nevezetesen, a szórakoztatás, a sport, a könnyűzene.

— *Mit tehet ilyen helyzetben a televízió művészeti igazgatója?*

— Ha a televízió elkezd harcolni a nézőért, akkor automatikusan ezekre a műfajokra támaszkodik. Minden egyebet igazi érdekei ellenére sugároz, így a művészeti programokat, vagy eleve nem veszi számításba, vagy egyre csökkenő mennyiségben. Ha mégis a műsorba kerülnek, akkor ez csak valami megszállott kultúrmisszionáriusi döntés eredménye, és nem a dolog természetéből fakad. A nézők sem azt kiabálják, hogy Shakespeare-t, vagy Madáchot!; hanem hogy: szórakozni akarunk! Tehát a műsorpolitika jórészt társadalmi igényből vagy igénytelenségből fakad.

— *Ez magyar jelenség?*

— Ahol a televíziózás nem üzleti vállalkozás és nem verseny, ott olyan kulturális közeg alakul ki, amelyben a televízióknak nem kell mindenáron kiszolgáltatni a nézők igényeit. Ráadásul nálunk volt egy erős kulturális nyomás: felsőbb döntések határozták meg, hogy a művészet jelen legyen a televízió képernyőjén. A legtöbb szocialista országban a központi irányítás révén, nem sugárzott például krimi, hanem helyette Csajkovszkij, vagy Beethoven muzsikát. Így olyan helyzet

A művelődéseméleti nyári egyetemen tartott előadást Érdi Sándor, a Magyar Televízió művészeti igazgatója, Művészet és szórakoztatás televízióval címen.

alakult ki mára, hogy el kell kezdeni „futni a nézők után”, és paradox módon, ez a nézők általános és rohamos csökkenését eredményezi. De remélem, meg fogják találni a megoldást, ahogyan már több országban.

— *Mi volt a megoldás ezekben az országokban?*

— Vannak kereskedelmi és vannak közszolgálati televíziók, ez utóbbiak általában az állami televíziók. Már nagyon sok ország végigment ezen az átalakuláson, ahol a kormány belátta, hogy a hazai kultúra védelme és ápolása nemzeti érdek, még ha a piaci érdekek nem is erre ösztönöznek. A művészet nemigen létezik mecenatúra nélkül. Így bizonyos országokban kitalálták, hogy egyes csatornák műsoridejének meghatározott részét minden körülmények között a hazai művészet terjesztésére, létrehozására kell fordítani. Ezen a megközelítésen belül minden csatornának saját érdeke, hogy minél színvonalasabb alkotásokat mutasson be. A kultúrának ilyenfajta védelme szükség-szerű. Illúzió lenne azt gondolni, hogy például Beethoven versenyezhet a piacon a mindenkori popszttal. Ilyenfajta verseny nincs. Esetleg a legelavultabb szabadversenyen. Mindenesetre, nálunk még nem alakult ki azok a piaci játékszabályok, amelyek ezt az elváduknak tűnő gondolkodást megregulálnák. A játékszabályok kialakítása után, bizonyos törvényeken belül, lehetne a szabadsággal élni.

— *Mi történt a kultúrával művészetrel ebben az átmeneti korszakban?*

— Mindenesetre elég sok vad csata fog zajlani, amibe a fő kifejezésünk a szabadság lesz. De ez nálunk még nagyon sokáig szabadságot fog jelenteni. A piac nem szabályozott piac lesz, hanem farkastörvények fognak uralkodni még jó ideig, mire megszülethet az

a rend, amit most mi szocialista piacgazdálkodásnak nevezünk. *A kultúra rossz helyzetben van*, mert nem látok olyan személyiséget, vagy olyan kormányt, amelynek lenne elég ereje, hogy meglepje azokat a radikális lépéseket, amelyek nélkül ez a folyamat nem rövidíthető le. Addig nincs garancia a változásra, amíg nem lesz olyan kormány, amely érvényesíti: *az ország primér érdeke a kultúra terjesztése*, mert csak ezáltal lehet kilábalni a válságból. Hiszen azok az országok, amelyek áttörést tudtak produkálni, kizárólag a tudáson keresztül tehettek meg.

— *A kormánynak milyen lépéseire lenne szükség, a pénzbefektetésen kívül?*

— Ezt nehéz pontosan körülhatárolni. Részben az lenne a dolga, hogy az évtizedek óta itt maradt rendeleteket, szabályozásokat, törvényeket megszüntessen, amelyek akadályozzák a művészetek létezését. Tehát ez nem jelentene mást, mint egy döntő szemléletváltozást a kormány részéről, az összes többi a szakemberek dolga. Általános szabályokra nem nagyon lenne szükség, hanem végre engednie kellene a kormánynak, hogy a *saját törvényei szerint* működjön a művészeti élet, csak annyira kellene segítenie, hogy ne pusztuljon el. Hogy legyen olyan termőtalaja ennek a kultúrának, amelyen megél.

— *Van-e Magyarországon megfelelő szakemberegység?*

— Szerintem a magyarság egy nagyon tehetséges nép. A humán és a műszaki szférában egyaránt. Tehát a változás csak befektetés kérdése. Ugyanúgy investálni kellene a szürkeállományba, ahogyan a gazdaság más területeire. Bár ezzel mindenki tisztában van, csak nincs igazi áttörő vezető. Sajnos, a tehetségbe való befektetés nem holnap hozza meg az eredményét, hanem évtizedek alatt, és ehhez átfogó és hosszú távra gondoló programra lenne szükség.

Podmaniczky Szilárd

*

Ma délelőtt Bán János, a szegedi tévéstúdió vezetője és Nádor Tamás, a rádió és tévéújság főszerkesztője tart előadást. Délben a művelődéseméleti nyári egyetem bezárja kapuit.

Hangjegyek és bankjegyek

Mozart halálának évfordulójára, 1991-re méltóképpen készülnek Ausztriában. S ez nem lehet más, mint hogy játsszák is műveit — írta a La Croix, utalva arra, hogy a díszelőadásban a brüsszeli opera is érdekelt: a bécsi operával közösen adják elő Mozart leghíresebb dalművét, a Szóktetés a szerájából című remekművet. A fogadtatás felől sem lehetnek kétségeink, hiszen a diadalút az ösbemutató óta tart. II. József, a kalapos király, az első előadás végén állítólag ellágyulva mondta róla: „Ez az opera túlságosan szép a mi fülünknek, és milyen rengeteg hangjegyből áll!” Mozart válasza: „Egészen pontosan annyiból, fenség, amennyire szükség van.” Meglehet, ez vezérelte szomszédainkat abban is, hogy az új, 5000 schillinges bankjegyet Mozart képe díszíti majd. Vajon hányan idézhetik majd a zeneszerző képét nézve: Pontosan annyi van belőle, amennyire szükség van...

Távvezérlés — szóval

A kimondott szó helyettesítheti a gombnyomást: az akusztikai adatfeldolgozó rendszer bekapcsolhatja és vezérelheti pl. a hífkészülékeket. Mielőtt a berendezés megtanulna engedelmessé válni tulajdonosa parancsainak, először többször el kell mondani ugyanazt a szót a készüléknek. A későbbi parancsok során a készülék először elemzi a kapott parancs frekvencia- és amplitúdó-spektrumát és összehasonlítja a tanulás során elsajátítottakkal. Ha felismeri az adott személy utasításait, továbbítja a parancsot a távvezérléshez. Az akusztikai adatfeldolgozó rendszeret egybe kell kötni a Német Szövetségi Köztársaság vasútjain vezérlésére és önműködő telefon-felvilágosító szolgálat létrehozására.

Ma: A jövőmondó főpróbája

Ma délután 4-től fél 6-ig a múzeumnál Bulgária, a Szovjetunió és az NDK táncosai mutatják be műsorukat. Ugyanebben az időpontban az USA és az NSZK együttese táncol a Dugonics téren. Az Aradi vértanúk terén a cseh-szlovákiai, a jugoszláviai és a lengyel együttes szórakoztatja az érdeklődőket.

Este 10 órától a Dóm téren a fesztivál gálaműsorának főpróbáját láthatja a közönség.

Képkönyök: a lengyel együttes táncol a múzeum előtt.

Szavak, múltból a jövőbe

Pénteken és szombaton mutatják be a szabadterin *A jövőmondó* című táncjátékot, melynek verseit Polne, Zoltár írta. Vele beszélgettünk a darab keletkezéséről.

— A történet tulajdonképpen két szalon futott. Két évvel ezelőtt igen reprezentatív körülmények között játszották a *Boszorkányok, varázslatok* című darabomat. Akkor a táncosok olyan kitűnő munkát végeztek, hogy nyilvánvaló volt, szükség lesz egy hasonló jellegű játékra Szegeden. A mostani előadásnál is közös színházi teljesítményről van szó. Fantasztikus munkát végeztek; a zeneszerző, a koreográfusok! A táncosok olykor 8-10-12 órát táncolnak végig. Saját, szövegírói szerepemet már-már másodlagosnak érzem.

— *Ha ez így lenne, akkor sem lehetne maga a szó a darab másodlagos ügye.*

— Így van. A játék nemcsak egy népi hős jövőmondóit tartalmazza, hanem legnagyobb nemzeti költemények, Ady Endrének az alakját, szavait is. A földobott kő mítoszára, a hazának rendületlenül eszméjére gondolok. A játék legszebb, legmegejtőbb jeleneteit azonban a gyerekek produkálják. *Gyerekjátékok* láthatnak majd a nézők a kendermalomtól a pünkösdi királyválasztásig.

— *A történet másit: száláról még nem beszélt...*

— 1980-ban jelent meg a *Teknyőkaparó* című könyvem. A *Teknyőkaparó* jövőmondóire addig igazából senki sem figyelt fel a magyar néprajzban. A könyv alapjául szolgáló anyagot a 60-as években gyűjtöttem össze. Csongrádtól lefelé, a Tisza és a Maros mentén, egészen *Apátfalváiig* mindenütt ismerik a *Teknyőkaparó* jövőmondóit. Nem lehet pontosan tudni, ki volt, *vándorló cigány*, vagy *pákász* lehetett. Jólatai mindenesetre pontosan beigazolódtak. Megjövendölte a világháborúkat, a vasmadarakat és a kőkatákat, tudta, hogy egykor még hazakerülnek *Rákóczi* hamvai. Nos, az én *Jövőmondóm* elviszi magával a táncoló, játszó gyerekeket, de mindig visszahozza őket. Egy kicsit Táltois is. Ha akar, Amerikába, Németországba mehet. De visszatér, és ez nagyon fontos. A Szülőföld problematikája nem kerülhető ki...

— *Mennyire volt munka megírni a játék verseit?*

— A nép nyelvet, bár igazából nem vagyok néprajzos, a negyedszázados gyűjtőmunka során meglehetősen ismerem. Pontosabban Csongrád megye népköltészetéről van szó, amiből Juhász Gyula és Tömörkény is merített. Megtanultam én is ezt a nyelvet. Nem volt nehéz. És ez most már engem mindenkor kötelez...

P. Sz.

„Sintem mult mai mulji — Mind többen vagyunk...”

Visszafordítják a magyarokat Aradnál

Körülbelül *hetesszázhatvan* munkavállaló engedélyt adtak ki romániai menekülteknek, év elejétől napjainkig — tájékoztat a városi tanács ügyfélszolgálati irodájának információs jelentése. Számuk növekszik; július elsejétől huszadikáig 278-an érkeztek Szegedre — s közöttük egyre több a csak románul tudó.

— *Milyen eredménnyel illeszkedtek be a város életébe a románok?* — kérdeztük *Hajdu Mariát*, az ügyfélszolgálati iroda vezetőjét. — *Ha bejönnek a városba, gyakran önközhöz vezet az első útjuk, s a későbbiek során is tartják a kapcsolatot.*

— *Beilleszkedni egyelőre nem nagyon tudnak, ennek mindenképp nyelvi nehézségei vannak.*

— *Szállást hol kapnak?*

— *Egyrészt az algyői barakkban — jelenleg százkilencvenen vannak itt —, s ugyanakkor a Napfény üdülőközpontban is el tudnak helyezni 20–30 romániai menekültet.* Fogadják őket az öpusztaszeri szociális otthon is — itt azonban közlekedési gondokkal kell szembenézniük; délután fél ótkor megy az utolsó busz

Opusztaszerre. Egyezkedtünk továbbá az *Andromédával* — talált is egy fizetővendéglátó-jellegű elhelyezési lehetőséget.

— *Mennyi ideig maradhatnak itt a menekültek?*

— *Egy hétig, azaz hat napig — csakhogy ez idő alatt sokan nem találnak egyéb szállást. S ha nincs hová menniük — maradnak.*

— *Albérletet nem találnak?*

— *Ha találnak is — elég nehezen. Egyre kevésbé fogadják be őket a szobakidátók.*

— *Mi ennek az oka?*

— *Nincsenek mindig pozitív tapasztalataik velük...*

— *Munkahelyet találnak-e?*

— *Akik szakképzettek, könnyen munkához jutnak. A gépezeteket, lakatosokat, traktorvezetőket, szakácsokat — hogy csak néhány példát említsünk — eddig is szívesen fogadták a munkahelyek, s ezután is ezt teszik majd. A szakképzettség nélküliek viszont elég nehezen találnak munkalehetőséget. Az is elképzelhető, hogy közöttük jó néhányan egyáltalán nem akarnak dolgozni...*

— *Mi utal erre?*

— *Ha munkához jutnak — néhány nap múlva ott is hagyják a céget. Mások egyáltalán nem is keresnek álláslehetőséget.*

— *Miből él, aki magyarul nem tud, munkája meg nincs?*

— *A tanács egészségügyi osztályán háromezer-háromezer-öttszáz forint segélyt kapnak a menekültek, plusz albérleti hozzájárulást az első fizetésig. Elírányítjuk őket az egyházakhoz és a Vöröskereszthez is, ahol szintén hozzájutnak bizonyos összegekhez. Aki munkát nem talált, ismételtén kaphat tőlünk egy ideig pénzt. Ezt sokan itteni életkörülményeik biztosítására, helyzetük rendezésére fordítják — mások viszont nem.*

— *Nem pénzbeli módon is segítik őket...*

— *Biztosítunk számukra szállás- és étkezési jegyet, s orvosi ellátásban is részeseitjük, akit kell. A menekültek között nem ritkaság például a tbc-s... Az ügyfélszolgálati iroda újabb románul is beszélő munkatársakat is alkalmaz; ők gyorsan és megbízhatóan in-*

tézik a magyarul nem tudó menekültek ügyeit is.

— *Mi az oka, hogy magyarok egyre ritkábban érkeznek odaátról?*

— *A sikeresen Magyarországra jutottak elmondása szerint a magyarokat Aradtól gyakran nem is engedik tovább — csak románok juthatnak a határárváza. Egy-egy napon átárszás-harminc menekült keresi fel irodánkat — közöttük ma már alig-alig akad magyar. A tanács mindazonáltal a román menekülteket is az összes lehetséges módon segíti; aki akar, be tud illeszkedni.*

F. Cs.

Újszülöttek AIDS-tesztje

Az Egyesült Államokban elkezdtek újszülöttek tesztelését HIV-antitestre. Massachusettsben már 1986 óta megvizsgálják minden újszülöttet ilyen antitestre. Harminc másik tagállam akar most csatlakozni a vizsgálatokhoz. A tesztet az anyagszerezzavarokat és fertőző betegségeket kimutató, rutinszerű vörvívizsgálat keretében végzik el. Az ered-

mény névtelen marad. A HIV-pozitív csecsemők szüleit ezért nem lehet értesíteni. Az újszülötteken végzett első nagyobb vizsgálatok eddig azt az eredményt hozták, hogy Massachusettsben 1000 újszülött közül átlag kettő volt HIV-pozitív; New York államban 9, New York városában pedig már ezer újszülött közül 16.

Gyűjtőszendvedély

A „Szedd magad!” mozgalom sajátos gyakorlatát kívánja megváltoztatni az Oklahoma Herald egyik hírdetése. Nevezhetnénk „Vedd magad!” akciónak is. Az előzmény: az amerikai állam több városában is különös gyűjtőszendvedély terjed, amely nem kis izgalmában tartja az autósokat és a rendőröket. Lopják a

közúti jelzőtáblákat. Így aztán megállnak az autók ott, ahol tegnap még tábla tiltotta ezt a szándékot, utvonálnak minősülnek át egyetlen éjszaka, merthogy a stoptábla már valamelyik magángyűjtőmenny feltevére örözt kincse. Satöbbi. Az adófizetők a rendőrség kötelességét emlegetik, a rendőrök kikérik maguknak, hogy már a táblákat is őrizték... És ekkor az egyik szupermarketlánc elhatározta, árusítani fogja a táblákat, ha már egyszer ilyen kelandó cikk hiányzik a piacról. Íme az árak: stoptábla 25 dollár, várakozni tilos jelzés 20 dollár. Ugyanennyi a sebességkorlátozó jelző tábla is. A tulaj optimista, a rendőrök emberismerők. Attól tartanak ugyanis, hogy az új tábla nélkülöz az idő patinás lenyomatát, továbbá a tiltott gyümölcs-csel sohasem tudott versezenei egyetlen piac sem.